http://www.bsehonline.com/

CLASS : 10th (Secondary) **Code No. 4208**

Series : Sec. M/2019

रोल नं० | | | | | | | | | | |

SET : D

संस्कृत

(Academic/Open)

(Only for Fresh Candidates)

शेमुषी (नई पुस्तक)

समय : ***3*** *घण्टे]* *[पूर्णांक :* ***80***

- *कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ* ***15*** *तथा प्रश्न* ***20*** *हैं।*
- *प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये* ***कोड नम्बर*** *तथा* ***सेट*** *को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।*
- *कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/पन्ने न छोड़ें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।*
- *परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।*
- *कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है,* ***परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।***

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

निर्देशः–

(i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

(ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।

(iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुस्पष्टलेखः लेखनीयः।

खण्डः 'क'

(अपठित–अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत – $4 \times 2 = 8$

मम प्रियं पुस्तकं 'श्रीमद्भगवद्गीता' अस्ति। गीतायाम् अष्टादश अध्यायाः, 700 श्लोकाश्च सन्ति। गीता उपनिषदां सारः अस्ति। श्रीमद्भगवद्गीतायाः उपदेशं श्रीकृष्णः अर्जुनाय दत्तवान्। महाभारतमहाकाव्यस्य भीष्मपर्वणि श्रीवेदव्यासेन गीता ग्रथिता। गीतायाः टीकाः सर्वासु भाषासु मिलन्ति। गीता धर्मग्रन्थः नास्ति अपितु कर्मग्रन्थः। गीतायां सर्वासां समस्यानां समाधानमस्ति। अतः प्रेरणागीताटीका सर्वैः पठनीया। एषा टीका लिखिता गीतामनीषिणा स्वामिना ज्ञानानन्दमहाराजेन।

प्रश्नाः –

(क) तव प्रियं पुस्तकं किम् अस्ति ?

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

(ख) गीता केषां सारः अस्ति ?

(ग) गीतायां कति अध्यायाः सन्ति ?

(घ) गीता केन लिखिता ?

खण्डः 'ख'

(रचनात्मकं-कार्यम्)

2. भवती सीता स्वपठनविषये मातरं प्रति लिखते पत्रे रिक्तस्थानानि उचितमंजूषापदैः पूरयतः – $4 \times 1 = 4$

पूज्ये .....(i)..... !

सादरं चरणौ वन्दे।

अत्र .....(ii)..... तत्रास्तु। अहमत्र छात्रावासे सुखेन स्थित्वा ध्यानेन पठामि। अर्धवार्षिकपरीक्षायां मया 90% प्रतिशतम् अंकानि .....(iii).....। वार्षिक परीक्षायाम् इतोऽपि अधिकानि .....(iv)..... लप्स्ये। पितृचरणयोः प्रणामाः। भ्रात्रे शुभाशीषः।

भवत्याः सुता

सीता

मंजूषा

अंकानि, मातः, कुशलं, लब्धानि।

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

3. चित्रं दृष्ट्वा अधःप्रदत्तवाक्यानि पठित्वा च रिक्तस्थानानि उचितमंजूषापदैः पूरयत — 4 × 1 = 4

वाक्यानि—

(i) चित्रमिदं क्रीडास्थलस्य ....।

(ii) बालकाः पादकन्दुकेन ....।

(iii) नरः नारी च परस्परं वार्तालापं ....।

(iv) क्रीडास्थलं .... अस्ति।

मंजूषा

विशालम्, अस्ति, क्रीडन्ति, कुरुतः।

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

खण्डः 'ग'

(पठित–अवबोधनम्)

4. अधोनिर्दिष्टगद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया सरलार्थं लिखत –1 × 4 = 4

भयाकुलं व्याघ्रं दृष्ट्वा कश्चित् धूर्तः शृगालः हसन् आह – "भवान् कुतः भयात् पलायितः ?"

अथवा

रामः – किं नामधेयो भवतोर्गुरुः ?

लवः – ननु भगवान् वाल्मीकिः।

रामः – केन सम्बन्धेन ?

5. अधोनिर्दिष्टश्लोकस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया सरलार्थं लिखत –1 × 4 = 4

वयोबलशरीराणि देशकालाशनानि च।
समीक्ष्य कुर्याद् व्यायाममन्यथा रोगमाप्नुयात्।।

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

अथवा

गुणी गुणं वेत्ति न वेत्ति निर्गुणो,
बली बलं वेत्ति न वेत्ति निर्बलः।
पिको वसन्तस्य गुणं न वायसः,
करी च सिंहस्य बलं न मूषकः।।

6. निर्दिष्टसूक्तिषु ***द्वयोः*** भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत – $2 \times 2 = 4$

(क) सेवितव्यो महान् वृक्षः।

(ख) समान-शील-व्यसनेषु सख्यम्।

(ग) व्यायामः सर्वदा पथ्यः।

(घ) एक एव खगो मानी वने वसति चातकः।

7. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – $4 \times 1 = 4$

(i) <u>वैज्ञानिकाः</u> कथयन्ति।

(ii) प्राणिनः <u>आकाशे</u> पिपीलिकाः इव निहन्यन्ते।

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

(iii) कच्छजनपदं ध्वंसावशेषेषु परिवर्तितवती।

(iv) भूकम्पकारणं विचारणीयं तिष्ठति।

8. प्रदत्तगद्यांशं पठित्वा प्रश्नोत्तराणि संस्कृतेन लिखत – 2 × 1 = 2

भूकम्पेन भवनानि क्षणेनैव धराशायीनि जातानि। उत्खाता विद्युद्दीपस्तम्भाः। फालद्वये विभक्ता भूमिः।

प्रश्नौ –

(क) भूकम्पेन के उत्खाताः ?

(ख) फालद्वये का विभक्ता ?

9. प्रदत्तश्लोकं पठित्वा प्रश्नोत्तराणि संस्कृतेन लिखित – 2 × 1 = 2

कज्जलमलिनं धूमं मुंचति शतशकटीयानम्।

वाष्पयानमाला संधावति वितरन्ती ध्वानम्।

प्रश्नौः –

(क) धूमं किं मुंचति ?

(ख) 'मुंचति' इति पदे किं वचनम् ?

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

10. प्रश्नपत्रे लिखितश्लोकान् विहाय 'शेमुषी भाग-2' पुस्तकात् एकं शुद्धं श्लोकं संस्कृतेन लिखत। $1 \times 4 = 4$

खण्डः 'घ'

(अनुप्रयुक्त–व्याकरणम्)

11. स्वरसन्धेः ***अथवा*** यण्सन्धेः परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। $1 \times 2 = 2$

12. बहुव्रीहिसमासस्य ***अथवा*** द्वन्द्वसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। $1 \times 2 = 2$

13. करणकारकस्य ***अथवा*** सम्प्रदानकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। $1 \times 2 = 2$

14. यथानिर्दिष्टशब्दरूपाणि लिखत – $4 \times 1 = 4$

(क) 'किम्' (पुल्लिंग) – प्रथमाविभक्ति – एकवचने =

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

(ख) 'किम्' – (स्त्री०) – तृतीयाविभक्ति – एकवचने =

(ग) 'बालक' – तृतीयाविभक्ति – एकवचने =

(घ) 'कन्या' – द्वितीयाविभक्ति – बहुवचने =

15. यथानिर्दिष्टधातुरूपाणि लिखत – 4 × 1 = 4

(क) 'गम् (गच्छ्)' – लृट्लकार – प्रथमपुरुष – एकवचने =

(ख) 'स्था (तिष्ठ्)' – लोट्लकार – मध्यमपुरुष – एकवचने =

(ग) 'कृ' – लङ्लकार – उत्तमपुरुष – बहुवचने =

(घ) 'अस्' – लट्लकार – मध्यमपुरुष – बहुवचने =

16. प्रदत्त-उपपदविभक्तिवाक्येषु उचितविभक्तिप्रयोगं कुरुत –

4 × 1 = 4

(क) जलं .... न जीवनम्। (विना/सह)

(ख) .... बहिः विद्यालयः। (गृहात्/गृहं)

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

(ग) राजमार्गं .... मृतशरीरं तिष्ठति। (निकषा/बहिः)

(घ) प्रातः छात्राः .... प्रति गच्छन्ति। (विद्यालयं/विद्यालयेन)

17. प्रदत्तवाक्येषु रिक्तस्थानपूर्तिम् अव्ययपदैः कुरुत – 3 × 1 = 3

(क) कोलाहलेन .... । (अलम्/बहिः)

(ख) यथा राजा .... प्रजा। (कदा/तथा)

(ग) त्वं .... गच्छसि ? (कुत्र/सदा)

18. अधोलिखितपदेभ्यः उपसर्गान् पृथक् लिखत – 3 × 1 = 3

(i) प्रविश्य

(ii) उपसृत्य

(iii) आगत्य

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

खण्डः 'ङ'

(लघूत्तरप्रश्नाः)

19. यथानिर्दिष्टप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृते एकपदेन लिखत –

(i) ***द्वयोः*** पदयोः विलोमपदानि लिखत – 2 × 1 = 2

(क) निर्माण

(ख) सम्पन्नम्

(ग) दोषः

(घ) मित्रम्

(ii) ***द्वयोः*** पदयोः पर्यायपदानि लिखत – 2 × 1 = 2

(क) हिमकरः

(ख) पशुपतिः

(ग) तनयः

(घ) सूर्यः

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

(iii) ***द्वयोः*** पदयोः प्रकृतिं प्रत्ययं च पृथक् पृथक् कृत्वा लिखत – 2 × 1 = 2

(क) युक्तम्

(ख) शालीनता

(ग) लालनीयः

(घ) गत्वा

(iv) ***द्वयोः*** अंकयोः स्थाने संख्यावाचीपदं लिखत – 2 × 1 = 2

(क) 19 (ख) 55

(ग) 70 (घ) 99

(v) ***द्वयोः*** अंकयोः स्थाने घटिकासमयं लिखत – 2 × 1 = 2

(क) चार बजे

(ख) पाँच बजे

(ग) साढ़े पाँच बजे

(घ) पौने छः बजे

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

खण्डः 'च'

(बहुविकल्पीयप्रश्नाः)

20. प्रदत्तचतुर्षु उत्तरेषु शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत – 6 × 1 = 6

(क) 'द्वयोः + अपि' अत्र किं सन्धिपदम् ?

(i) द्वयोरपि

(ii) दयोरपि

(iii) द्वयोपि

(iv) द्वारपि

(ख) 'कोऽत्र' अत्र किं सन्धिच्छेदपदम् ?

(i) को + अत्र

(ii) का + अत्र

(iii) काः + अत्र

(iv) कः + अत्र

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

(ग) 'पंचपात्रम्' अत्र किं विग्रहपदम् ?

(i) पंचानां पात्राणां समाहारः

(ii) पंचनां पत्रणां समाहारः

(iii) पंच पत्रं समाहारः

(iv) पांचानां पात्रणां समाहारः

(घ) 'माता च पिता च' अत्र किं समस्तपदम् ?

(i) मातोपितरौ

(ii) पितरौ

(iii) पित्रोः

(iv) पित्ररौ

(ङ) 'लवकुशौ' अस्य विशेषणपदं चिनुत –

(i) यमलौ

(ii) उमलौ

(iii) अमलौ

(iv) विमलौ

http://www.bsehonline.com/

http://www.bsehonline.com/

(च) 'अतिदीर्घः' अस्य विशेष्यपदं चिनुत –

(i) प्रवासः

(ii) प्रवासम्

(iii) प्रवासा

(iv) प्रावासः

http://www.bsehonline.com/